

Заклучение. В менее условном и схематичном виде черты театра абсурда были обнаружены в одной из главных драматургических работ А.В. Вампилова, пьесе «Утиная охота». Это позволяет нам утверждать экспериментальность метода советского драматурга и его художественную связь с западным театром, однако мы не можем однозначно отнести его к театру абсурда в его общепринятом и классическом понимании. Путь А.В. Вампилова в развитии эстетики абсурда в русской драматургии будет продолжен писателями новой волны рубежа 1970-1980-х годов.

1. Вампилов, А. В. Избранное / А. В. Вампилов. – М.: Согласие, 1999. – 778 с.
2. Зырянова, О. Н. Поэтика абсурда в русской драме второй половины XX – начала XXI вв.: дис. ... кандидата филологических наук: 10.01.01 / О. Н. Зырянова. – Барнаул, 2010. – 174 л.
3. Ионеско, Э. Носорог : [Пьесы. Проза. Эссе : Пер. с фр.] / Э. Ионеско. – СПб. : Симпозиум, 1999. – 601 с.
4. Исаев, С. А. Длинные вещи жизни / С. А. Исаев. – М.: ГИТИС, 2001. – 303 с.
5. Кузнецова, Н. М. Вампилов и традиции зарубежной литературы XIX-XX веков / Н.М. Кузнецова // Мир Александра Вампилова: Жизнь. Творчество. Судьба: материалы к путеводителю. – Иркутск, 2000. – С. 119–207.
6. Фарбер, Ф. , Свербилова Т. Пьесы Александра Вампилова в контексте американской культуры: Элементы театра абсурда / Ф. Фарбер, Т. Свербилова // Современная драматургия. – 1992. – № 2. – С. 158–164.

СЕМАНТИЗАЦЫЯ МАРАЛЬНАЙ КАТЭГОРЫІ “ПРАЦАВІТАСЦЬ” У ЛІТАРАТУРНЫХ АФАРЫСТЫЧНЫХ ВЫСЛОЎЯХ

Патапенка Г.С.,

*студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Дзядова А.С., канд. філал. навук, дацэнт*

Пад афарызмам звычайна разумеюць выказванне, сінтаксічна эквівалентнае сказу, у якім сцісла, але дастаткова ёміста, абагульнена і, як правіла, у высокамастацкай, стылістычна вытанчанай, нярэдка алегарычнай, форме адлюстроўваецца закончаная думка павучальнага ці сцвярджальнага характару. Афарызмы прыцягваюць увагу даследчыкаў сваёй сэнсавай ёмістасцю, арыгінальнасцю формы, асаблівасцямі структуры. Гэтыя моўныя адзінкі ўзніклі яшчэ ў далёкім мінулым. Між тым на сённяшні дзень у айчынным мовазнаўстве афарыстычныя выслоўі вывучаны яшчэ не ў дастатковай ступені, чым і тлумачыцца актуальнасць нашага даследавання. Мэта артыкула – выявіць лексічныя і стылістычна-сінтаксічныя асаблівасці беларускіх літаратурных афарыстычных выслоўяў, у змесе якіх семантызуецца маральная катэгорыя “працавітасць”.

Матэрыял і метады. Даследаванне праведзена на матэрыяле лексікаграфічных выданняў Н.В. Гаўрош, Н.М. Нямковіч “Афарыстычныя выслоўі беларускіх пісьменнікаў [1] і А.Я. Леванюк “Майстры кажуць... Беларускія літаратурныя афарыстычныя выслоўі: слоўнік афарызмаў” [2]. Асноўнымі метадамі даследавання з’яўляюцца апісальныя і лінгвастылістычны метады.

Вынікі і іх абмеркаванне. Тэматыка афарызмаў даволі разнастайная: у іх асвятляюцца філасофскія пытанні, трактуюцца тыя ці іншыя этычныя праблемы або побытавыя сітуацыі. Афарыстыка ахоплівае ўсе сферы чалавечага быцця і дзейнасці, істотна ўплываючы на іх. Значную колькасць складаюць трапныя выказванні, у змесе якіх семантызуецца маральная якасць “працавітасць”. Агульная колькасць даследаванага намё моўнага матэрыялу складае каля 80 афарыстычных адзінак.

У афарызмах адлюстраваны багаты гістарычны і сацыяльны вопыт нашага народа, звязаны з яго працоўнай дзейнасцю, побытам і традыцыйнай культурай. І гэта невыпадкова, бо ў моўнай карціне свету беларусаў паняцце “праца” з’яўляецца адной з вызначальных маральных катэгорый. Беларусы заўсёды шмат працавалі, пераадольваючы разнастайныя перашкоды і цяжкасці, каб пракарміць сябе і сваю сям’ю. Нашы продкі былі вельмі прывязаны да зямлі. Імкненне мець уласны кавалачак зямлі, беражлівае стаўленне да яе з’яўлялася адной з найбольш выразных рыс беларускага нацыянальнага характару. У свой час Ларыса Геніюш пісала: *І гонар свой – не трэба нам благаго, і звычай свой па-людску жыць з людзьмі, дабро сваё, не трэба нам чужога. І будзе ўсё, бо з працавітых мы.*

Аналіз семантыкі афарызмаў дае падставы гаварыць пра тое, што праца толькі тады будзе плённай, калі ты настойлівы, старанны, мэтанакіраваны і разлічваеш найперш на свае сілы: *Але раз ты наважыў дзела, / Ідзі станюўча, роўна, смела, / Ідзі, назад не аглядайся / І на*

другіх не пакладайся (Я. Колас. Новая зямля). Вядомы класік беларускай літаратуры Якуб Колас раіў нам наступнае: што б ні рабілі і ні гаварылі іншыя, чалавек павінен сам адказваць за свае ўчынкi і слухаць толькі самога сябе. Максім Танк у вершы “Адлегласць” пісаў так: *А дарога ад плуга да пярэ / Карацейшая, як ад пярэ да плуга*. Нельга не пагадзіцца з гэтымі словамі паэта, бо, сапраўды, інтэлігентамі як і раней, так і сёння вельмі часта становяцца выхадцы з вёскі, земляробы – людзі, якія ведаюць сапраўдны кошт кавалка хлеба.

Сустракаюцца афарызмы, якія сведчаць, што жанчына здольная не толькі працаваць па гаспадарцы – яна здатная выконваць самыя розныя справы, якія звязаны з некалькімі відамі дзейнасці: *Усё ўмеюць жаночыя рукі – і малярый, і каўбасу рэзаць* (І. Шамякін); *Жаночая работа і гэта вечная турбота то каля печы, то на полі, сказаць, не зводзіца ніколі: адно прыпыніш – там другое, глядзіш, як бачыш, набяжыць, і ручак некалі злажыць – жыццё жаночае такое* (Я. Колас. Новая зямля) і інш. У афарызмах даволі выразна семантызуецца функцыянальная роля жанчыны па вядзенні гаспадаркі. У сялянскім асяроддзі здаўна лічылася, што мужчына павінен працаваць на полі, выконваць самую цяжкую фізічную працу, а жанчына павінна была выконваць абавязкі па вядзенні хатняй гаспадаркі, падтрымліваць парадак у хаце, выходзіць дзяцей. Якуб Колас пісаў, што жаночая работа нібы “вечная турбота”, бо склаўшы рукі гаспадыня ніколі не сядзела. Заўсёды была праца каля печы або ў полі ці па гаспадарцы.

Семантычна супрацьлеглымі паняццямі ў адносінах да паняцця “працавітасць” выступаюць паняцці “дармаедства”, “гультайства”, “пустазвонства”: *Ад дармаедства ўся распуста: / Нішто душы не губіць так, / Як незароблена луста, / Якою сыціцца лайдак* (Н. Гілевіч. Родныя дзеці); *І, дзе б ні працавалі вы, любому кідаецца ў вочы, як крэчка цяжкавагавы, а паражняк – заўжды ляскача* (А. Грачанікаў). Заўсёды лічылася, каб жыць у дастатку, трэба шмат працаваць. Народны светапогляд характарызуецца негатыўным стаўленнем да чалавека-гультая, бо нежаданне працаваць якраз і прыводзіць да беднасці і адсутнасці матэрыяльнага дабрабыту.

У асобных афарыстычных выслоўях праца асацыюецца са жнівом – часам уборкі збожжа, надзвычай гарачай парою для беларуса-земляроба: *Браты! Вялікая дарога / Чакае нас і родны край – / Жніво настала, працы многа – навукі семя засявай!* (Я. Колас. Да працы); *На выціце сабак не адказвай, / Калі цябе кліча жніва* (П. Макаль. Нам заўсёды даюцца з знакі). Для беларусаў жніво – гэта і падвядзенне вынікаў працы ў летні перыяд, і магчымасць упэўніцца, што зіма не будзе галоднай. Нашы продкі казалі: жыта – гэта жыццё. І сапраўды, этымалагічна гэтыя словы ўзыходзяць да аднаго караня. Шмат павер’яў і звычаяў было звязана са жнівом, бо жыта – гэта хлеб, які ў беларусаў заўсёды быў у пашане і з’яўляўся сімвалам зямлі, святым атрыбутам дастатку і гарантам дабрабыту сям’і.

Семантызацыя маральнай катэгорыі “працавітасць” у даследаваным намі афарыстычным матэрыяле адбываецца дзякуючы разнастайным сродкам мастацкай выразнасці. У іх ліку разгорнутыя метафары: *Калі вечар нараджае стому, / Значыць, дзень пражыты нездарма* (А. Астрэйка. Калі вечар нараджае стому...); *Калі праца душы падабаецца, / Сэрца жаўранкам захліпаецца* (А. Лойка. Калі праца душы падабаецца...); *Не аслабяцца рукі на полі, / Калі поўна надзеі душа* (П. Трус. У жніво); *Няма чаго чакаць панукі, / Калі работы поўны рукі* (Я. Колас. Новая зямля); эпітэты: *Дзень, што пражыты без працы ахвярай, / Знікне таксама ў шумлівасці марнай* (А. Зарыцкі. Дзень, што без дружбы й любові пражыты...); *Калі мудрыя рукі ў цябе – / Пад рукамі / Згубіць цвёрдасць сваю, / Памякчэе і камень* (П. Макаль. Калі мудрыя рукі ў цябе); *“Калі сееш ты шчодраю рукою, куды б ні кінуў плённае зерне – яно ўзыдзе* (Ю. Геніюш. Жнівень); аксюмаран: *І немагчымае магчыма / Таму, хто ўзяў рубяж круты!* (А. Званак. Гады прайшлі, а я ўсё помню) і інш.

Заклучэнне. Такім чынам, даследаваныя афарыстычныя выразы, праз сэнсавое нападўненне якіх выяўляецца маральная катэгорыя “працавітасць”, унікальныя і па-свойму адметныя ў моўным і мастацкім планах. Яны даюць магчымасць зразумець, што праца з’яўляецца неад’емнай часткай жыцця чалавека і выразна адлюстроўваюць спецыфіку працоўнай дзейнасці і звычаяў беларуса-гаспадара, беларуса-земляроба.

1. Гаўрош, Н.В. Афарыстычныя выслоўі беларускіх пісьменнікаў / Н.В. Гаўрош, Н.М. Нямяковіч. – Мінск, 2012. – 638 с.
2. Леванюк, А.А. Майстры кажуць... Беларускія літаратурныя афарыстычныя выслоўі: слоўнік афарызмаў / А.А. Леванюк. – Брэст, 2010. – 161 с.